

**UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ**

TEZĂ DE DOCTORAT

RIScul ÎN CONTRACTELE DE ANTREPRIZĂ PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII

REZUMAT

**Coordonator științific:
Prof. univ. dr. Gabriel Boroi**

**Student-doctorand:
Cristian Răzvan Rugină**

**București
2024**

I. CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

- §1. Importanța, noutatea și actualitatea tematicii tezei de doctorat
- §2. Obiectivele principale ale cercetării
- §3. Prezentarea metodologiei de cercetare

CAPITOLUL I - REPERE ISTORICE ÎN EVOLUȚIA INDUSTRIEI CONSTRUCȚIILOR

- §1. Considerații terminologice
- §2. Introducere în studiul istoriei construcțiilor
- §3. Perioada preistorică
- §4. Perioada antică
- §5. Perioada medievală
- §6. Perioada Renașterii
- §7. Prima Revoluție Industrială
- §8. A Doua Revoluție Industrială
- §9. Epoca modernă

CAPITOLUL II - APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA CONTRACTULUI DE LOCAȚIUNE DE LUCRĂRI ÎN PROVINCIIILE ROMANE ȘI ÎN REGIUNILE ISTORICE ROMÂNEȘTI

SECȚIUNEA 1 - CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

- §1. Rolul transplantului juridic în evoluția dreptului
- §2. Transplantul juridic în provinciile romane și în regiunile istorice românești

SECȚIUNEA 2 - LOCATIO CONDUCTIO OPERIS FACIENDI ÎN DREPTUL ROMAN

- §1. Generalități
- §2. Definiția contractului de locațiune din dreptul roman
- §3. Părțile contractului de locațiune
- §4. Obiectul locațiunii
- §5. Prețul locațiunii
- §6. Efectele locațiunii
- §7. Stingerea locațiunii

SECȚIUNEA 3 - NĂMIREA LUCRĂRILOR ȘI A LUCRATULUI ÎN CODUL CALIMACH (1817) ȘI TOCMELILE DE SLUJBE ÎN CODUL LUI CARAGEA (1818)

- §1. Contextul istoric și social al apariției Codului Calimach și a Codului lui Caragea
- §2. Nămirea lucrărilor și a lucratului în Codul Calimach
- §3. Tocmelile de slujbe în Codul Caragea

SECȚIUNEA 4 - ÎNTREPRINDEREA DE CONSTRUCȚII SAU CLĂDIRI ÎN CODUL CIVIL DIN 1864

- §1. Generalități
- §2. Definirea întreprinderii de lucrări și delimitarea acesteia de contractul de vânzare-cumpărare și de celelalte specii de locațiune
- §3. Suportarea riscurilor în contractele de întreprindere de lucrări
- §4. Reguli speciale aplicabile întreprinderii de construcții sau clădiri
- §5. Încetarea contractului de întreprindere de lucrări

CAPITOLUL III - CONTRACTUL DE ANTREPRIZĂ PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII ÎN DREPTUL ROMÂN

SECȚIUNEA 1 - CONTRACTUL DE ANTREPRIZĂ PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII

- §1. Considerații introductive privind sediul materiei
- §2. Noțiunea contractului de antrepriză pentru lucrări de construcții
- §3. Delimitarea contractului de antrepriză pentru lucrări de construcții de alte tipuri de contracte
- §4. Caracterele juridice ale antreprizei de construcții
- §5. Condițiile de validitate ale contractului de antrepriză pentru lucrări de construcții
- §6. Efectele contractului de antrepriză pentru lucrări de construcții
 - 6.1. Regulile de interpretare a clauzelor neclare
 - 6.2. Obligațiile antreprenorului
 - 6.3. Obligațiile beneficiarului
- §7. Încetarea contractului de antrepriză pentru lucrări de construcții
- §8. Contractul de subantrepriză pentru lucrări de construcții
- §9. Acțiunea directă a lucrătorilor

SECȚIUNEA 2 - CONTRACTUL ADMINISTRATIV DE LUCRĂRI

- §1. Considerații introductive privind sediul materiei
- §2. Noțiunea contractului administrativ de lucrări
- §3. Particularitățile contractului administrativ de lucrări
 - 3.1. Părțile contractului administrativ de lucrări
 - 3.2. Particularitățile caracterelor juridice ale contractului administrativ de lucrări
 - 3.3. Particularitățile condițiilor de validitate ale contractului administrativ de lucrări
 - 3.4. Particularități privind clauzele contractului administrativ de lucrări și regulile de interpretare a clauzelor neclare
 - 3.5. Particularități privind încheierea contractului administrativ de lucrări
 - 3.6. Particularități privind executarea contractului administrativ de lucrări
 - 3.7. Particularități privind încetarea contractului administrativ de lucrări

SECȚIUNEA 3 - CONTRACTUL STANDARDIZAT DE LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII

- §1. Considerații introductive privind apariția și dezvoltarea contractelor standardizate de lucrări
- §2. Contractele standardizate de lucrări emise sub auspiciile Federației Internaționale a Inginerilor Consultanți (FIDIC)
- §3. Contractele civile de antrepriză pentru lucrări de construcții FIDIC
- §4. Contractele administrative de lucrări cu caracter standardizat
 - 4.1. Considerații introductive
 - 4.2. Particularități rezultate din natura juridică de contract forțat a contractelor administrative de lucrări standardizate
 - 4.3. Inaplicabilitatea în materia contractelor administrative de lucrări standardizate a dispozițiilor Codului civil referitoare la clauzele standard neuzuale

CAPITOLUL IV - PARTICULARITĂȚI ALE CONTRACTULUI DE ANTREPRIZĂ DE CONSTRUCȚII ÎN ALTE STATE EUROPENE

- §1. Contractul de antrepriză de construcții în dreptul englez
- §2. Contractul de antrepriză de construcții în dreptul francez
- §3. Contractul de antrepriză de construcții în dreptul german
- §4. Concluziile examenului de drept comparat

CAPITOLUL V - CONSIDERAȚII PRIVIND RISCUL

- §1. Evenimentele perturbatoare în executarea contractului
- §2. Noțiunea de risc în dreptul român. Riscul contractului. Considerațiile doctrinare privind imputabilitatea și atribuirea riscului
- §3. Riscul în contractul de antrepriză pentru lucrări de construcții

§4. Riscul în concepția dreptului anglo-saxon

CAPITOLUL VI - REPARTIZAREA RISCURILOR ÎN CONTRACTELE PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII STANDARDIZATE DIN ROMÂNIA

SECȚIUNEA 1 - CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

§1. Introducere. Terminologie. Scopul operațiunii de alocare a riscurilor

§2. Clasificarea riscurilor

§3. Obiectul analizei modului de alocare a riscurilor

SECȚIUNEA 2 - RISCURILE ALOCATE BENEFICIARULUI

§1. Întârzierea transmiterii planurilor sau a instrucțiunilor

§2. Erori identificate în Cerințele beneficiarului

§3. Acordarea cu întârziere a dreptului de acces pe șantier

§4. Erori în reperele și sistemele de referință inițiale necesare pentru trasarea lucrărilor

§5. Întârzierea testării materialelor, echipamentelor sau lucrărilor din culpa beneficiarului sau a reprezentanților săi

§6. Utilizarea de către beneficiar ale unor părți din lucrare înainte de efectuarea recepției la terminarea lucrărilor

§7. Întârzierea efectuării testelor la terminarea lucrărilor din motive imputabile beneficiarului

§8. Întârzierea efectuării plăților de către beneficiar

§9. Întârzierile generate antreprenorului ca urmare a suspendării executării lucrărilor din culpa beneficiarului

§10. Plata după rezilierea contractului de către antreprenor din motive imputabile beneficiarului

§11. Întârzierile generate de remedierea daunelor aduse lucrărilor, bunurilor și documentelor antreprenorului ca urmare a intervenirii unor evenimente imprevizibile cu caracter excepțional sau a faptei beneficiarului

SECȚIUNEA 3 - RISCURILE ALOCATE ANTREPRENORULUI

§1. Respingerea echipamentelor, materialelor sau a lucrărilor deficiente sau neconforme de către beneficiar

§2. Lucrările de remediere solicitate de beneficiar în cursul executării lucrărilor

§3. Ritmul nesatisfăcător al execuției lucrărilor

§4. Rezultatele necorespunzătoare ale testelor la terminarea lucrărilor

- §5. Neremedierea defectelor calitative sau a viciilor construcției în perioada de garanție a lucrărilor
- §6. Rezultatele necorespunzătoare ale testelor efectuate în perioada de garanție a lucrărilor
- §7. Plata după rezilierea contractului de către beneficiar din motive imputabile antreprenorului

SECȚIUNEA 4 - RISCURILE PARTAJATE ÎNTRE BENEFICIAR ȘI ANTREPRENOR

- §1. Condițiile fizice imprevizibile
- §2. Vestigiile
- §3. Întârzierea executării lucrărilor ca urmare a intervenirii unor evenimente imprevizibile excepționale și/sau datorate unor terți
- §4. Consecințele respectării de către antreprenor a instrucțiunilor inginerului/supervizorului privind suspendarea și reluarea lucrărilor de construire după suspendare
- §5. Identificarea de către antreprenor a cauzelor viciilor și degradărilor în cursul perioadei de garanție
- §6. Omisiunea unei lucrări din obiectul contractului ca urmare a unei modificări
- §7. Modificările contractului
- §8. Consecințele forței majore asupra obligațiilor contractuale ale antreprenorului

SECȚIUNEA 5 - RISCURILE SUPORTATE ALTERNATIV DE BENEFICIAR ȘI ANTREPRENOR

- §1. Consecințele variațiilor cantităților de lucrări asupra ratelor și prețurilor unitare din listele de cantități
- §2. Actualizările generate de modificări ale legilor
- §3. Actualizările generate de modificările prețurilor
- §4. Vătămările, pierderile și daunele generate de proiectarea, executarea lucrărilor sau remedierea viciilor în perioada de garanție

CAPITOLUL VII - CONSECINȚELE INTERVENIRII EVENIMENTELOR DE RISC

SECȚIUNEA 1 - ÎNTÂRZIEREA

- §1. Considerații introductive privind întârzierea sub auspiciile Codului civil

- §2. Durata de execuție și perioada de garanție
- §3. Planificarea și urmărirea îndeplinirii obligațiilor contractuale. Programul de execuție
- §4. Întârzierile și alte perturbări cauzate lucrărilor de beneficiar, de intervenirea unui eveniment imprevizibil sau de terțe autorități. Prolungirea duratei de execuție a contractului
- §5. Întârzierile cauzate lucrărilor de antreprenor. Recuperarea întârzierilor. Penalitățile de întârziere. Prolungirea perioadei de notificare a defectelor
- §6. Întârzierile concurente și întârzierile paralele

SECȚIUNEA 2 - DAUNELE-INTERESE, PIERDERILE ȘI COSTURILE SUPLIMENTARE

- §1. Considerații generale privind daunele-interese în Codul civil
- §2. Repartizarea pierderilor cauzate de intervenirea unui caz de forță majoră, a unui caz fortuit, sau de schimbarea neașteptată a împrejurărilor potrivit Codului civil
- §3. Particularități privind daunele-interese și repartizarea pierderilor în contractele standardizate de antrepriză pentru lucrări de construcții
- §4. Cuantificarea daunelor, a pierderilor și a costurilor suplimentare înregistrate de beneficiar
- §5. Cuantificarea daunelor, a pierderilor și a costurilor suplimentare înregistrate de antreprenor

CAPITOLUL VIII - GARANȚIILE ÎN CONTRACTUL DE ANTREPRIZĂ PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII

SECȚIUNEA 1 - CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE PRIVIND GARANȚIILE

- §1. Noțiunea de garanție
- §2. Reglementarea garanțiilor
- §3. Clasificarea garanțiilor

SECȚIUNEA 2 - GARANȚIA DE PARTICIPARE LA PROCEDURA DE ATRIBUIRE A CONTRACTULUI

- §1. Scopul și cuantumul garanției de participare
- §2. Perioada de valabilitate a garanției de participare
- §3. Constituirea garanției de participare
- §4. Reținerea garanției de participare

§5. Încetarea/restituirea garanției de participare

SECȚIUNEA 3 - GARANȚIA PENTRU RETURNAREA AVANSULUI

§1. Scopul și cuantumul garanției pentru returnarea avansului

§2. Perioada de valabilitate a garanției pentru returnarea avansului

§3. Constituirea garanției pentru returnarea avansului

§4. Reținerea garanției pentru returnarea avansului

§5. Încetarea/restituirea garanției pentru returnarea avansului

SECȚIUNEA 4 - GARANȚIA DE BUNĂ EXECUȚIE

§1. Scopul și cuantumul garanției de bună execuție

§2. Perioada de valabilitate a garanției de bună execuție

§3. Constituirea garanției de bună execuție

§4. Reținerea (executarea) garanției de bună execuție

§5. Eliberarea (restituirea) garanției de bună execuție

SECȚIUNEA 5 - SUMELE REȚINUTE. GARANȚIA PENTRU SUME REȚINUTE

§1. Scopul și cuantumul sumelor reținute. Particularități ale sumelor reținute în contractele de achiziție publică de antrepriză de construcții

§2. Perioada de păstrare a sumelor reținute

§3. Constituirea sumelor reținute

§4. Executarea sumelor reținute/garanției constituite pentru sumele reținute

§5. Încetarea/restituirea sumelor reținute/garanției constituite pentru sumele reținute

SECȚIUNEA 6 - GARANȚIILE PENTRU PLATA PREȚULUI

SUB-SECȚIUNEA 6.1 - IPOTECA LEGALĂ A ARHITECȚILOR ȘI ANTREPRENORILOR

§1. Scopul și întinderea ipotecii legale a arhitecților și antreprenorilor

§2. Constituirea ipotecii legale a arhitecților și antreprenorilor

§3. Executarea ipotecii legale a arhitecților și antreprenorilor

§4. Radierea dreptului de ipotecă legală al arhitecților și antreprenorilor

SUB-SECȚIUNEA 6.2 - GARANȚIA PENTRU PLATA PREȚULUI CONSTITUITĂ PRINTR-UN INSTRUMENT DE GARANTARE

SECȚIUNEA 7 - GARANȚIA PENTRU PLATA SUMELOR AFERENTE DECIZIILOR DIN COMISIILE DE ADJUDECARE A DISPUTELOR

- §1. Scopul și quantumul garanției pentru plata sumelor aferente deciziilor din comisiile de adjudecare a disputelor
- §2. Perioada de valabilitate a garanției pentru plata sumelor aferente deciziilor din comisiile de adjudecare a disputelor
- §3. Constituirea garanției pentru plata sumelor aferente deciziilor din comisiile de adjudecare a disputelor
- §4. Reținerea garanției pentru plata sumelor aferente deciziilor din comisiile de adjudecare a disputelor
- §5. Încetarea/restituirea garanției pentru plata sumelor aferente deciziilor din comisiile de adjudecare a disputelor

CAPITOLUL IX - ASIGURĂRI

SECȚIUNEA 1 - CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

- §1. Noțiuni introductive privind asigurările în dreptul român

SECȚIUNEA 2 - ASIGURĂRILE ÎN CONTRACTELE STANDARDIZATE DE ANTREPRIZĂ PENTRU LUCRĂRI DE CONSTRUCȚII

- §1. Cerințele contractuale cu caracter general referitoare la asigurări
- §2. Asigurarea lucrărilor, a materialelor, a echipamentelor și a documentelor antreprenorului
- §3. Asigurarea pentru daune aduse terților
- §4. Asigurarea personalului antreprenorului
- §5. Asigurarea de răspundere civilă profesională (specifică CGC 2017)
- §7. Asigurarea auto (specifică CGC 2018)
- §8. Asigurarea răspunderii cu privire la calitatea lucrărilor (specifică CGC 2018)

CAPITOLUL X - REVENDICĂRILE CONTRACTUALE

SECȚIUNEA 1 - SCOPUL REVENDICĂRILOR

- §1. Considerații introductive privind revendicările

SECȚIUNEA 2 - REVENDICĂRILE BENEFICIARULUI

- §1. Revendicările Beneficiarului privind prelungirea perioadei de notificare a defectelor, acoperirea pierderilor, daunelor, costurilor suplimentare sau alte plăți la care se consideră îndreptățit potrivit CGC 1999, CSCE 2011 și CSCPE 2017
- §2. Revendicările Beneficiarului privind prelungirea perioadei de notificare a defectelor, acoperirea pierderilor, daunelor, costurilor suplimentare sau alte plăți la care se consideră îndreptățit potrivit CGC 2017
- §3. Revendicările Beneficiarului privind prelungirea perioadei de garanție, sau compensațiile financiare la care se consideră îndreptățit potrivit CGC 2018

SECȚIUNEA 3 - REVENDICĂRILE ANTREPRENORULUI

- §1. Revendicările Antreprenorului privind prelungirea duratei de execuție a contractului și/sau plata costurilor suplimentare potrivit CGC 1999, CSCE 2011 și CSCPE 2017
- §2. Revendicările Antreprenorului privind prelungirea duratei de execuție a contractului și/sau plata costurilor suplimentare potrivit CGC 2017
- §3. Revendicările Antreprenorului privind prelungirea duratei de execuție a contractului și/sau plata costurilor suplimentare potrivit CGC 2018

SECȚIUNEA 4 - DECIZIILE INGINERULUI/SUPERVIZORULUI

- §1. Inginerul/supervizorul ca administrator al contractului
- §2. Determinarea inginerului în cazul CGC 1999, CSCE 2011 și CSCPE 2017
- §3. Determinarea inginerului în cazul CGC 2017
- §4. Decizia supervizorului în cazul CGC 2018
- §5. Considerații doctrinare și jurisprudențiale privind natura juridică a determinării inginerului/deciziei supervizorului

CAPITOLUL XI - SOLUȚIONAREA LITIGIILOR CONTRACTUALE

SECȚIUNEA 1 - COMISIA DE ADJUDECARE A DISPUTELOR

- §1. Considerații introductive privind apariția și rolul comisiilor de soluționare a disputelor
- §2. Procedura comisiei de adjudecare a disputelor în contractele standardizate bazate pe CGC 1999
- §3. Procedura comisiei de prevenire/adjudecare a disputelor în contractele standardizate bazate pe CGC 2017
- §4. Natura juridică a comisiei de adjudecare a disputelor

SECȚIUNEA 2 - SOLUȚIONAREA LITIGIILOR PE CALE AMIABILĂ

SECȚIUNEA 3 - SOLUȚIONAREA LITIGIILOR DE CĂTRE INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI ȘI PRIN INTERMEDIUL ARBITRAJULUI

- §1. Regulile referitoare la prescripția extinctivă aplicabilă în materia contractelor de antrepriză pentru lucrări de construcții
- §2. Soluționarea litigiilor rezultate din contractele de antrepriză de construcții de către instanțele judecătorești civile
- §3. Soluționarea litigiilor rezultate din contractele de antrepriză de construcții prin intermediul arbitrajului instituționalizat
- §4. Soluționarea litigiilor rezultate din contractele administrative de lucrări de către instanțele judecătorești de contencios administrativ
- §5. Soluționarea litigiilor rezultate din contractele administrative de lucrări de către prin intermediul arbitrajului instituționalizat
- §6. Tranzacția judiciară în litigiile rezultate din contractele administrative de lucrări

CAPITOLUL XII - PROVOCĂRI CONTEMPORANE ȘI TENDINȚE ÎN MATERIA CONTRACTULUI DE ANTREPRIZĂ DE CONSTRUCȚII

- §1. Comportamentul contractual oportunist ca principală sursă a ineficienței contractelor standardizate
- §2. Alinierea intereselor divergente ale părților prin contractele de tip relațional și prin utilizarea modelării informaționale a construcției
- §3. Prevenirea disputelor contractuale prin utilizarea contractelor inteligente
- §4. Tehnici moderne de soluționare a litigiilor contractuale prin intermediul justiției descentralizate

CAPITOLUL XIII - CONCLUZII GENERALE ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA

SECȚIUNEA 1 - CONCLUZII GENERALE

SECȚIUNEA 2 - PROPUNERI DE LEGE FERENDA

BIBLIOGRAFIE

II. TEMA CERCETĂRII ȘI IMPORTANȚA SA ȘTIINȚIFICĂ

Prezenta lucrare de doctorat este intitulată „*Riscul în contractele de antrepriză pentru lucrări de construcții*”.

Industria construcțiilor de clădiri și infrastructură este principalul motor de dezvoltare economică, ce contribuie și influențează în mod direct dezvoltarea economică și socială a statelor lumii. Se estimează că această industrie generează anual la nivel global venituri de 7,28 de trilioane dolari americani, contribuind în medie cu un procent de 5-7% din produsul intern brut al unei țări¹.

Caracterul multidisciplinar și transnațional al acestui domeniu de activitate, precum și complexitatea relațiilor comerciale și administrative pe care desfășurarea activităților de construire le implică, au generat de-a lungul timpului și continuă să genereze în domeniul juridic, în toate statele lumii, numeroase provocări la nivel doctrinar și jurisprudențial privind corelarea normelor și uzanțelor internaționale specifice industriei cu dispozițiile legislative aplicabile în fiecare dintre aceste state.

Preluat de FIDIC² din dreptul anglo-saxon, și adaptat în mod constant pentru a putea fi utilizat la nivel internațional și în țări cu sisteme de drept de sorginte *civilistă*, contractele standardizate de antrepriză de lucrări au avut drept scop, printre altele, netezirea din punct de vedere juridic a asperităților dintre regulile propuse de acestea și reglementările locale, evoluând în timp într-o veritabilă codificare transnațională a practicilor și uzanțelor din domeniul construcțiilor, cu aplicabilitate generală. Cu toate acestea, modul de interpretare și de aplicare al diferitelor prevederi ale formelor standardizate de contract în diverse jurisdicții este în continuare influențat în mod decisiv de dispozițiile dreptului național aplicabil fiecăreia dintre aceste forme.

Până la sfârșitul anilor 1990, formele contractuale standardizate elaborate de FIDIC au fost utilizate în România în mod sporadic, ocazional. La fel ca în celelalte state est-europene, și în România condițiile contractuale pentru antrepriză de construcții menționate au început să fie utilizate pe scară largă odată cu derularea unor investiții majore în domeniul infrastructurii naționale, finanțate în cadrul programelor de pre-aderare la Uniunea Europeană (e.g. PHARE, ISPA sau SAPARD) de Comisia Uniunii Europene și de Banca Europeană de Dezvoltare. În anul 2010, formele standardizate de contract FIDIC au fost în mod formal încorporate în legislația română prin hotărâre a Guvernului României (i.e. H.G. 1405/2010), fiind utilizate în domeniul

¹ Conform datelor statistice publicate de Eurostat disponibile la adresa URL:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ei_bsbu_q_r2/default/table?lang=en, data accesării 01.03.2024

² FIDIC - *Fédération Internationale des Ingénieurs Conseils* sau *the International Federation of Consulting Engineers*

achizițiilor publice până la înlocuirea lor de contractele standardizate naționale pentru antrepriză de construcții aprobate prin H.G. 1/2018.

Trebuie remarcat că, din informațiile publice disponibile până la finalizarea prezentei teze, până la acest moment, România pare să fie singura țară din lume în care, în vederea asigurării unui cadru contractual unitar, predictibil, transparent și stabil în achizițiile publice din domeniul lucrărilor de infrastructură națională, condițiile contractuale standardizate emise sub auspiciile FIDIC au fost adoptate printr-un act normativ. De asemenea, în ceea ce privește contractele standardizate naționale pentru antrepriză de construcții aprobate prin H.G. 1/2018, inspirate în mod substanțial din condițiile contractuale generale emise de FIDIC în anul 2017, se poate observa că acestea sunt cele mai voluminoase și detaliate forme standardizate de contract utilizate în proiectele publice europene, perpetuând astfel concepția anglo-saxonă ce a stat la baza elaborării formelor originare ale acestui tip de contracte.

În mod similar provocărilor întâmpinate în alte state ale lumii, și în România derularea relațiilor contractuale în temeiul formelor standardizate FIDIC a cunoscut de-a lungul timpului numeroase sincope, generate în principal de lipsa corelării conceptelor de drept anglo-saxon specifice acestui tip de contracte cu unele dispoziții ale dreptului comun român. Chiar dacă prin contractele standardizate naționale pentru antrepriză de construcții aprobate prin H.G. 1/2018 o parte din aceste neconcordanțe și necorelări au fost înlăturate, utilizarea în continuare în acest tip de contracte a unor noțiuni precum *riscul* sau *evenimentele de risc* în sensul larg atribuit acestora în dreptul anglo-saxon și în contractele FIDIC³ continuă să genereze în practică numeroase confuzii.

Deși problematica juridică generată de utilizarea formelor standardizate ale contractelor pentru antrepriză de lucrări de construcții este una complexă, ofertantă, cercetările științifice în această zonă au rămas până la acest moment relativ reduse ca număr, fiind în general limitate fie la analizarea respectivelor contracte din perspectiva singulară a dreptului comun, fie la analizarea numai a anumitor aspecte punctuale legate de acestea, precum prescripția extinctivă aplicabilă și instanțele competente să judece litigiile ce decurg din acest tip de contracte.

Pornind de la aceste premise, prezenta lucrare cuprinde rezultatele cercetării aprofundate a principalelor condiții contractuale standardizate de antrepriză pentru

³ Trebuie remarcat că, spre deosebire de dreptul civil român, în dreptul anglo-saxon și în contractele standardizate emise de FIDIC „riscul contractului” sau „evenimentele de risc” nu desemnează numai cazurile fortuite, de forță majoră sau de impreviziune, ci și toate evenimentele perturbatoare ce ar putea interveni în cursul derulării contractului, având drept rezultat devierea de la înțelegerea inițială a părților consemnată la momentul încheierii contractului, fie că acestea au fost generate de cauze independente de voința părților, fie că sunt rezultatul îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor contractuale de către una din părți sau de către reprezentanții sau angajații acestora

construcții utilizate în România atât între profesioniști, cât și între aceștia și autoritățile contractante, din perspectiva ansamblului de norme juridice de drept civil, de drept administrativ și de achiziții publice aplicabile. În mod particular, au fost analizate în mod comparativ evenimentele de risc proprii fiecărui astfel de contract, precum și principiile și modul de repartizare al consecințelor negative ale intervenirii acestor evenimente între părțile contractante.

Elementul de noutate pe care teza de doctorat îl aduce în peisajul dreptului civil constă în abordarea integrată, sistematică, a dispozițiilor legale și contractuale referitoare la contractul de antrepriză pentru lucrări de construcții, dar și a opiniilor exprimate cu privire la intervenirea evenimentelor de risc și la alocarea consecințelor acestora, în cuprinsul literaturii de specialitate, române și străine, și a jurisprudenței relevante, atât din perspectiva dreptului național, cât și din cea a dreptului comparat.

Astfel, teza de doctorat se constituie în prima lucrare de specialitate din dreptul român contemporan care, sub pretextul analizării modului de repartizare a riscurilor între părțile contractelor standardizate de antrepriză pentru lucrări de construcții, realizează o trecere în revistă completă, aprofundată, a normelor juridice aplicabile atât celor mai simple dintre aceste tipuri de contracte, dar și unora dintre cele mai complexe, destinate reglementării raporturilor juridice de drept public născute în baza dreptului administrativ și al achizițiilor publice, începând cu perioada romană, continuând cu codurile Calimach, Caragea și cu Codul civil al Principatelor Unite Române, și încheind cu dispozițiile legislative ale Codului civil actual, ale dreptului administrativ și ale dreptului achizițiilor publice. Din această perspectivă lucrarea prezintă un deosebit interes pentru practicienii implicați în domeniul derulării unor astfel de contracte standardizate, fie aceștia juriști, economiști, ingineri, arhitecți sau consultanți, atât prin sintetizarea și sistematizarea legislației aplicabile în funcție de natura civilă sau administrativă a contractului, dar și prin reperele solide pe care le oferă pentru navigarea judicioasă prin multitudinea actelor normative incidente, evidențiind totodată diferențele dintre principiile de interpretare aplicabile unuia sau altuia dintre tipurile de contracte standardizate studiate.

Nu în ultimul rând, repartizarea riscurilor în contractele standardizate de construcții încheiate sub auspiciile legii române reprezintă o temă de actualitate, înscriindu-se în rândul demersurilor de aprofundare și de clarificare a chestiunilor contractuale divergente întâlnite în practică, în scopul ameliorării conduitei contractuale conflictuale a părților și a prevenirii pe cât posibil a litigiilor contractuale.

III. OBIECTIVELE PRINCIPALE ALE CERCETĂRII ȘI METODOLOGIA UTILIZATĂ

Pe parcursul cercetării științifice a temei propuse, cercetare ce a stat la baza elaborării tezei de doctorat, au fost urmărite, în esență, următoarele obiective:

1. Cercetarea și descrierea contextului istoric politic, religios, social și economic în care contractul de antrepriză a apărut și s-a dezvoltat de-a lungul veacurilor, începând cu perioada preistorică și terminând cu epoca modernă;
2. Cercetarea și descrierea apariției și evoluției în provinciile romane și în regiunile istorice românești a precursorului actualului contract de antrepriză pentru lucrări de construcții - contractul de locațiune de lucrări;
3. Analizarea contractului civil și a celui administrativ de antrepriză pentru lucrări de construcții din perspectiva reglementărilor existente în dreptul român;
4. Identificarea și definirea conceptului de *risc*;
5. Analizarea comparativă a modului de repartizare a riscurilor în contractele standardizate de antrepriză încheiate în temeiul legii române;
6. Identificarea și descrierea consecințelor negative ale intervenirii evenimentelor de risc;
7. Analizarea garanțiilor și a asigurărilor specifice contractelor standardizate de antrepriză;
8. Analizarea comparativă a procedurilor contractuale de revendicare și de soluționare a disputelor;
9. Identificarea provocărilor juridice actuale și a tendințelor în materia contractelor standardizate de antrepriză pentru lucrări de construcții;
10. Propunerea de soluții de *lege ferenda* în vederea îmbunătățirii derulării contractelor de antrepriză.

În vederea atingerii obiectivelor propuse, în cursul activității de cercetare științifică au fost folosite mai multe metode complementare de analiză, ce au permis o abordare integrată și completă a problematicii studiate în cuprinsul tezei de doctorat. Astfel, în mod particular:

- Metoda istorică a fost utilizată pentru cercetarea reglementărilor legii române referitoare la contractul de locațiune de lucrări și la cel de antrepriză pentru lucrări de construcții din perspectiva succesiunii în timp a acestora, dar și pentru a reliefa evoluția diverselor forme standardizate de contract de la apariția lor până în prezent;

- Metoda sistematică și teleologică a presupus abordarea bibliografiei, a dispozițiilor legale și contractuale ce au stat la baza cercetării într-o manieră integrată, în conformitate cu principiile de drept aplicabile și cu ierarhia actelor normative;

- Metoda logică a fost folosită pentru interpretarea prevederilor contractuale analizate, dar și pentru realizarea coroborării acestora cu dispozițiile legislative, aspectele de ordin teoretic și cele de ordin practic aplicabile;

- Metoda comparativă a fost utilizată, în principal, pentru stabilirea asemănărilor și deosebirilor dintre contractele standardizate analizate în ceea ce privește repartizarea între părți a consecințelor negative ale intervenirii evenimentelor de risc, dar și pentru analiza comparativă a viziunii diverselor sisteme de drept asupra contractelor de antrepriză de construcții;

- Nu în ultimul rând, metoda lingvistică a fost folosită pentru stabilirea sensurilor corecte ale textelor contractuale, prin confruntarea variantelor în limba română ale contractelor standardizate emise de FIDIC cu versiunile originale ale acestora în limba engleză, fiind identificate și înlăturate diferențele de traducere care ar fi putut schimba într-o manieră substanțială sensurile originare ale respectivelor texte.

IV. STRUCTURA TEZEI DE DOCTORAT

Teza de doctorat este structurată în treisprezece (13) capitole, fiecare dintre acestea fiind alcătuit, la rândul său, din mai multe secțiuni.

Capitolul I al tezei oferă o descriere sintetică a evoluției în timp a construcțiilor în contextul istoric, politic religios, social și economic specific fiecărei epoci în parte, începând cu perioada preistorică și terminând cu epoca modernă. În acest sens, teza urmărește evoluția de-a lungul veacurilor, cu predilecție în interiorul spațiului european, a modului de asigurare și organizare a elementelor esențiale pentru edificarea construcțiilor, și anume a materialelor și echipamentelor de construcții, a forței de muncă, și a finanțării lucrărilor de construire.

În capitolul al II-lea al lucrării sunt analizate apariția și evoluția contractului de locațiune, ca precursor al contractului de antrepriză pentru lucrări de construcții, în provinciile romane și în regiunile istorice românești. Prin prisma considerațiilor introductive referitoare la rolul primordial deținut în evoluția dreptului de circulația conceptelor, principiilor, instituțiilor și textelor juridice de la o societate la alta, respectiv de împrumutul, transpunerea și influențarea reciprocă între diversele sisteme de drept, teza de doctorat descrie principalele trăsături ale *locatio conductio operis faciendi* specifică dreptului roman, ale *năimirii lucrărilor și a lucrătorului* prevăzută în Codul Calimach, ale *tocmelilor de slujbe* din Codul Caragea, și, respectiv, ale *întreprinderii de construcții sau clădiri* reglementată de Codul civil din 1864.

Capitolul III este dedicat prezentării principalelor forme de antrepriză de construcții reglementate în dreptul român actual. Sunt analizate în acest sens în mod detaliat:

- *Contractul de antrepriză pentru lucrări de construcții* reglementat în cuprinsul Codului civil român adoptat prin L. 287/2009, Cartea V - *Despre obligații*, Titlul IX - *Diferite contracte speciale*, Capitolul VI - *Contractul de antrepriză* (art. 1851-1880),

- *Contractul administrativ de lucrări* reglementat în cuprinsul L. 554/2004 *a contenciosului administrativ*, L. 98/2016 *privind achizițiile publice*, L. 99/2016 *privind achizițiile sectoriale*, L. 100/2016 *privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii*, și în normele metodologice ale acestor legi, precum și

- *Contractele standardizate de lucrări*, bazate pe formele standardizate de contract emise de *Fédération Internationale des Ingénieurs Conseils* - FIDIC, transplantate în mod formal în dreptul administrativ român prin adoptarea H.G. 1405/2010, și ulterior înlocuite prin formele standardizate naționale de contract adoptate prin H.G. 1/2018.

Teza de doctorat evidențiază asemănările contractului administrativ de lucrări cu contractul civil de antrepriză pentru lucrări de construcții sub aspectul obiectului similar al celor două contracte, dar și, mai ales, particularitățile contractului administrativ de lucrări privind părțile, caracterele juridice, condițiile de validitate, modul de interpretare al clauzelor neclare, încheierea, executarea și încetarea sa, particularități ce decurg din natura sa de contract public reglementat prin acte normative cu caracter administrativ.

Capitolul se încheie cu analizarea contractelor standardizate de lucrări ca instrument elaborat și dezvoltat în scopul de a crea un cadru contractual familiar pentru antreprenorii cu activitate internațională, care să încorporeze bunele practici din domeniu existente la nivel global, și care să îi protejeze pe aceștia în relația lor cu guvernele din state cu sisteme politice și juridice din cele mai diverse, indiferent de reglementările juridice existente la nivel local, printr-o alocare echilibrată a riscurilor contractuale între părți, o garantare corespunzătoare a executării obligațiilor, și prin posibilitatea ca, în cazul apariției unor eventuale neînțelegeri contractuale, acestea să fie soluționate prin arbitraj organizat sub auspiciile unui organism internațional terț, imparțial, neaflat sub autoritatea sau sub influența politică sau juridică a vreuneia din părți (*i.e.* Curtea Internațională de Arbitraj a Camerei Internaționale de Comerț cu sediul la Paris), conform regulilor procedurale proprii acestui organism.

În cuprinsul **capitolului IV** sunt studiate modalitățile de reglementare ale contractelor de lucrări în dreptul englez, în cel francez și în cel german, fiind prezentate, în mod individual, dar și comparativ, particularitățile specifice fiecăruia dintre aceste sisteme de drept privind încheierea și modificarea contractelor, formele standardizate de contract utilizate în fiecare jurisdicție, recepția lucrărilor, perioada de garanție, mijloacele de soluționare a litigiilor contractuale și termenele de prescripție aplicabile.

Din această perspectivă, teza de doctorat surprinde influența pe care dreptul anglo-saxon a exercitat-o prin intermediul contractelor standardizate de lucrări elaborate de FIDIC, inspirate în mod substanțial de formele de contract standardizate elaborate în Anglia, asupra dreptului continental de sorginte civilistă, dar și modul diferit în care, spre deosebire de dreptul român, principiile și instituțiile de drept anglo-saxon au fost transplantate și armonizate cu dispozițiile existente ale codurilor civile referitoare la antrepriza de construcții în dreptul francez și în cel german.

Capitolul V include considerații referitoare la evenimentele perturbatoare, mai mult sau mai puțin previzibile la momentul încheierii contractului, care pot influența cursul executării contractului, determinând abateri, diverse ca natură și întindere, de la scopul și așteptările legitime inițiale ale părților. În acest cadru sunt analizate și definite conceptele de *risc*, *imputabilitate a riscului* și *atribuire a riscului* sub auspiciile dreptului român, *riscul* în contractul de antrepriză pentru lucrări de construcții reglementat de Codul civil, și noțiunea de *risc* în dreptul anglo-saxon.

Capitolul VI este destinat analizării amănunțite a repartizării riscurilor în contractele standardizate pentru lucrări de construcții utilizate în mod curent în România. În acest scop este studiat comparativ modul de pre-alocare a riscurilor în:

- Formele contractuale standardizate emise de FIDIC - Prima Ediție 1999 și A Doua Ediție 2017, întâlnite în proiectele din domeniul privat, și în

- Formele standardizate bazate pe condițiile contractuale FIDIC sau inspirate de acestea, utilizate în domeniul lucrărilor publice - Condițiile generale de contract Prima Ediție 1999 (adoptate prin H.G. 1405/2010), Condițiile speciale de contract pentru construcții proiectate de către beneficiar (adoptate prin Ordinul M.T. nr. 146/2011), Condițiile speciale de contract pentru echipamente și construcții, inclusiv proiectare (adoptate prin Ordinul M.T. nr. 146/2011 și actualizate/modificate prin Ordinul MT nr. 600/2017), și Condițiile generale de contract pentru contractele de achiziție publică sau sectorială de lucrări (adoptate prin H.G. nr. 1/2018), în funcție de partea contractantă care urmează să suporte consecințele intervenirii acestora, riscurile fiind alocate antreprenorului sau beneficiarului, partajate între

antreprenor și beneficiar, sau suportate alternativ de beneficiar sau de către antreprenor.

În cuprinsul *capitolului VII* sunt expuse consecințele negative ale intervenirii evenimentelor de risc în cursul executării contractelor de lucrări - întârzierea executării contractului, și înregistrarea unor prejudicii, pierderi și costuri suplimentare - tipurile de compensații la care sunt îndreptățite părțile în temeiul formelor standardizate de contract analizate, și modul de cuantificare al respectivelor compensații.

Capitolul VIII explorează garanțiile ce trebuie constituite de către antreprenor potrivit formelor standardizate de contract din perspectiva scopului și a cuantumului acestora, a perioadei de valabilitate, a modului de constituire, a condițiilor în care pot fi reținute sau executate de către beneficiar, precum și a condițiilor în care trebuie restituite antreprenorului. Sunt analizate în acest sens garanția de participare la procedura de atribuire a contractului, garanția pentru returnarea avansului, garanția de bună execuție constituită prin instrument de garantare, sumele reținute ca modalitate de constituire a garanției de bună execuție, garanția pentru plata sumelor acordate antreprenorului printr-o decizie a comisiei de adjudecare a disputelor, dar și garanțiile de care antreprenorul beneficiază pentru plata prețului - ipoteca legală a arhitecților și antreprenorilor, și garanțiile ce pot fi constituite în acest scop prin instrumente de garantare.

În conținutul *capitolului IX* sunt trecute în revistă tipurile de asigurare ce trebuie constituite, în mod obligatoriu potrivit formelor standardizate de contract analizate, în vederea acoperirii pierderilor înregistrate ca urmare a eventualei interveniri în cursul executării contractelor a unor evenimente de risc imprevizibile, neașteptate, care produc răni, decese sau daune materiale (e.g. accidente de muncă, viciile ascunse ale materialelor sau manoperei, neglijența profesională, incendiile, inundațiile, etc.).

Capitolul X este dedicat revendicărilor contractuale, respectiv procedurii formale prevăzută de fiecare dintre formele standardizate de contract studiate pentru aducerea de către una din părți la cunoștința celeilalte părți a intervenirii unui eveniment de risc care perturbă derularea contractului, și a pretențiilor pe care respectiva parte le-ar putea avea în ceea ce privește compensarea consecințelor negative înregistrate ca urmare a intervenirii evenimentului. De asemenea, în cuprinsul capitolului este descrisă și procedura pe care inginerul/supervizorul, în virtutea rolului său de mediator al intereselor divergente ale părților, trebuie să o parcurgă, în vederea ajungerii la un acord al acestora cu privire la obiectul revendicării, iar, în măsura în care acest lucru nu este posibil, în vederea emiterii unei

determinări/decizii privind revendicarea în cauză, cu caracter obligatoriu pentru părți până la reevaluarea/revizuirea acesteia de către o comisie de adjudecare a disputelor, de un tribunal arbitral sau de o instanță judecătorească, după caz.

În Capitolul XI sunt analizate etapele de soluționare a litigiilor contractuale rezultate din contractele standardizate de lucrări, după emiterea determinării inginerului/deciziei supervisorului și cristalizarea disputei. Sunt parcurse în acest sens etapele și formalitățile contractuale a comisiei de adjudecare a disputelor, comunicării înștiințării de nemulțumire/notificării de dezacord, încercării de soluționare a litigiilor pe cale amiabilă, și cea a soluționării litigiilor de către instanțele judecătorești sau prin intermediul arbitrajului instituționalizat, cu accent pe particularitățile fiecărei modalități de soluționare a litigiilor în funcție de natura civilă sau administrativă a formelor standardizate de contract studiate.

Capitolul XII cuprinde o trecere în revistă a principalelor provocări contemporane și tendințe în materia contractului de antrepriză de construcții, pornind de la identificarea comportamentului contractual oportunist al părților ca principală sursă a ineficienței contractelor standardizate, și continuând cu prezentarea mijloacelor juridice și tehnologice actuale prin care se încearcă alinierea intereselor divergente ale părților - contractele standardizate de tip relațional, contractele *inteligente* (*smart contracts*), și utilizarea procesului de modelare informațională a construcției (BIM). Capitolul se încheie cu prezentarea tehnicilor moderne de soluționare a litigiilor contractuale prin intermediul justiției descentralizate, un model de soluționare a litigiilor prin combinarea tehnologiilor și conceptelor din domeniul *blockchain*, *crowdsourcing* și *teoriei jocurilor*.

Capitolul XIII conține concluziile generale ale cercetării științifice, studiul actelor normative, al jurisprudenței și al doctrinei de specialitate conducând la conturarea câtorva propuneri *de lege ferenda* pentru actele normative interne, redată în cele ce urmează.

V. CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA

De la momentul inițierii cercetării științifice ce face obiectul tezei de doctorat în anul 2018, legislația aplicabilă contractelor de antrepriză pentru lucrări de construcții a cunoscut numeroase modificări, în mod special în domeniul contractelor publice de lucrări. Chiar dacă au fost aduse unele clarificări și îmbunătățiri ale dispozițiilor normative din materia constituirii garanțiilor, procedurilor prealabile și termenelor de prescripție aplicabile contractelor administrative, există în continuare

unele necorelări și neclarități legislative cu privire la care intervenția legiuitorului ar fi binevenită, în mod special cu privire la următoarele aspecte:

- ***Simplificarea și corelarea termenelor de garanție legală, și a termenelor de prescripție din materia viciilor construcției*** - În prezent, conform dispozițiilor legale în vigoare⁴ recepția construcțiilor se realizează în două (2) etape:

- recepția la terminarea lucrărilor (denumită în Codul civil *recepție provizorie*), odată cu care începe să curgă perioada de garanție a lucrărilor, și

- recepția finală, ce se va organiza în termen de maximum *zece (10) zile* de la data expirării perioadei de garanție⁵.

Perioada de garanție se va stabili prin convenția părților, cu respectarea duratelor minime impuse de L. 10/1995⁶, după cum urmează:

- *5 ani* pentru construcțiile încadrate în categoriile de importanță A (*i.e.* construcții de importanță excepțională, cum ar fi, de exemplu, reactoarele nucleare, barajele înalte sau amplasate pe terenuri dificile, construcțiile cu caracter unicat, cu valoare deosebită de patrimoniu) și B (*i.e.* construcțiile de importanță deosebită, de exemplu, căile ferate, autostrăzile, podurile, porturile, aeroporturile, sau construcțiile cu valoare deosebită de patrimoniu);

- *3 ani* pentru construcțiile încadrate în categoria de importanță C (*i.e.* construcțiile de importanță normală, precum clădirile de locuințe cu mai mult de două niveluri, construcțiile industriale și agrozootehnice curente, construcțiile cu caracteristici și funcțiuni obișnuite, dar cu valori de patrimoniu);

- *1 an* pentru construcțiile încadrate în categoria de importanță D (*i.e.* construcțiile de importanță redusă, cum ar fi, de exemplu, clădirile de locuințe cu maxim două niveluri, dependințele gospodărești sau construcțiile provizorii).

Odată cu efectuarea recepției la terminarea lucrărilor riscurile construcției vor fi transferate beneficiarului⁷, însă antreprenorul va avea obligația de a-l garanta pe beneficiar contra defectelor calitative și ale viciilor construcției apărute în perioada de garanție stabilită conform legii⁸ din motive care nu țin de exploatarea necorespunzătoare a construcției⁹.

După recepția finală, antreprenorul va răspunde numai *„pentru viciile ascunse ale construcției, ivite într-un interval de 10 ani de la recepția lucrării, precum și după împlinirea acestui termen, pe toată durata de existență a construcției, pentru viciile*

⁴ C. civ. - art. 1878 alin. (1), și H.G. 343/2017 - art. 3

⁵ H.G. 343/2017 - art. 24

⁶ C. civ. - art. 1879 alin. (1), și L. 10/1995 - art. 7 alin. (3)

⁷ C. civ. - art. 1878 alin. (2)

⁸ L. 10/1995 - art. 25 lit. k)

⁹ H.G. 343/2017 - art. 28 alin. (1)

structurii de rezistență rezultate din nerespectarea normelor [...] de execuție în vigoare la data realizării ei”¹⁰.

În ceea ce privește prescripția dreptului material la acțiune pentru viciile construcției, potrivit prevederilor noului Cod civil, aceasta va începe să curgă:

- *Pentru viciile aparente* - de la data semnării procesului verbal de recepție finală de către beneficiar sau a expirării termenului de remediere a viciilor aparente acordat antreprenorului de către beneficiar prin procesul verbal de recepție finală, după caz¹¹;

- *Pentru viciile ascunse* - după expirarea unui termen *de garanție de trei (3) ani* de la data predării sau recepției finale a construcției, cu excepția situației în care viciul ascuns a fost observat mai devreme, când prescripția va începe să curgă de la data identificării acestuia¹².

Astfel cum rezultă din cele de mai sus, în dreptul român, sistemul termenelor de garanție este în prezent unul complicat, confuz, mai ales din cauza împărțirii recepției construcțiilor în *două (2) momente*: recepție *provizorie* și recepție *finală*, dar și a numeroasele modificări legislative referitoare la recepție aduse ulterior anului 1990 fără asigurarea unei corelări adecvate între acestea.

În ilustrarea acestor afirmații am prezentat ca exemplu situația unei construcții de categoria A sau B, pentru care, după recepția *provizorie*, va începe să curgă un prim termen de garanție de minim *cinci (5) ani*, la expirarea căruia, în condiții ideale, va avea loc recepția *finală*, de la data căreia va începe să curgă termenul de prescripție general de *trei (3) ani* pentru acțiunile referitoare la viciile ascunse ale construcției. Tot de la recepția finală va începe să curgă termenul de garanție de *zece (10) ani*, iar la expirarea garanției decenale va începe să curgă termenul de prescripție general de *trei (3) ani* pentru acțiunile referitoare la viciile ascunse ale construcției.

În temeiul dispozițiilor legale în vigoare, orice proiect din categoriile menționate va avea propriu-zis două recepții, o durată cumulată de garanție de *cincisprezece (15) ani*, la care se va adăuga un termen de prescripție generos de *trei (3) ani* ce îi va permite beneficiarului să introducă împotriva antreprenorului o acțiune privind viciile ascunse ale construcției oricând într-un interval maxim de *optsprezece (18) ani*.

De lege ferenda, considerăm că sistemul actual al termenelor de garanție ar trebui actualizat și simplificat, după modelul existent în prezent în dreptul francez și în cel german, prin stabilirea unui singur moment al recepției construcțiilor de la care să înceapă să curgă toate termenele legale de garanție, atât cel privind *finalizarea*

¹⁰ L. 10/1995 - art. 30

¹¹ C. civ. - art. 1880 alin. (1) și 2530 alin. (1)

¹² C. civ. - art. 2531 alin. (1) lit. b)

perfectă a acesteia pentru remedierea de către antreprenor a neconformităților consemnate de beneficiar în procesul-verbal de recepție, cât și cel de garanție decenală.

În egală măsură, apreciem că ar trebui preluată și corelarea între termenele de garanție și cele de prescripție existente în C. civ. fr., prin stabilirea unui termen unic de prescripție de *zece ani (10) ani* de la data recepției lucrărilor pentru acțiunile privind atragerea răspunderii antreprenorilor ce datorează garanția decenală și a subantreprenorilor acestora cu privire la viciile structurii construcției sau la cele ale echipamentelor inseparabile ale acesteia, ce fac improprie utilizarea construcției potrivit destinației sale.

- **Introducerea asigurării obligatorii pentru garanția decenală** - Conform celor subliniate în literatura de specialitate¹³: „*Rațiunea finală a existenței oricărei obligații este executarea ei. Garantarea obligației constituie o măsură de asigurare a acestei executări.*”

În prezent, deși L. 10/1995 stabilește în sarcina antreprenorului un termen de garanție de *zece (10) ani* pentru viciile ascunse ale lucrării, termen care începe să curgă de la data recepției finale a construcției, legislația română nu prevede și o modalitate de garantare a îndeplinirii de către acesta a obligațiilor de remediere ce i-ar putea reveni în temeiul garanției decenale.

De lege ferenda, considerăm că și în această situație ar trebui îmbrățișată soluția C. civ. fr. potrivit căreia, înainte de începerea lucrărilor în cazul contractelor private de antrepriză de construcții, respectiv, la momentul depunerii ofertei în procedura de atribuire a unui contract de achiziție publică, antreprenorul este obligat să facă dovada încheierii unei asigurări destinată să acopere contravaloarea obligațiilor de remediere ce îi revin potrivit garanției decenale, pe care o va menține pe toată durata termenului de garanție, până la expirarea acestuia.

- **Clarificarea noțiunii de „lucrător” din art. 1856 din C.civ.** - Printr-o dispoziție derogatorie de la principiul relativității contractului, Codul civil¹⁴ stabilește că *persoanele* care, în temeiul unui contract încheiat cu antreprenorul, au desfășurat o activitate în cadrul sau în legătură cu lucrările de construire ce fac obiectul unui contract de antrepriză pentru lucrări de construcții fără a fi plătiți de antreprenor, vor beneficia de dreptul de a reclama plata creanțelor direct de la beneficiar, însă numai în limita sumelor pe care beneficiarul le datorează antreprenorului la momentul introducerii acțiunii.

¹³ C. Stătescu, C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 415

¹⁴ C. civ. - art. 1856

Chiar dacă art. 1856 din Codul civil se referă în general la *persoane*, și nu la *persoane fizice* sau *persoane juridice*, titlul articolului - „*Acțiunea directă a lucrătorilor*” denotă intenția legiuitorului de a realiza o delimitare a categoriei *lucrătorilor*, prin esență persoane fizice, care beneficiază de acțiunea directă împotriva beneficiarului, de cea a *subantreprenorilor*, la care face referire un alt articol din Codul civil - art. 1852 și care, *per a contrario*, nu beneficiază de respectiva acțiune.

Având în vedere că modul de redactare al art. 1856 din Codul civil este unul echivoc, considerăm că, *de lege ferenda*, va fi necesară clarificarea acestei chestiuni, prin punerea în acord a titlului articolului cu conținutul său, astfel încât intenția legiuitorului privind persoanele incluse în sfera titularilor acțiunii directe împotriva beneficiarului să nu mai poată fi pusă la îndoială.

În context trebuie însă remarcată și tendința europeană manifestată în domeniul achizițiilor publice în sensul includerii subcontractanților în rândul persoanelor care pot beneficia de mecanismul plăților directe, precum și al eficientizării efectuării acestora într-o asemenea măsură încât plățile să fie realizate „*fără ca subcontractanții să fie nevoiți să solicite o astfel de plată directă*”¹⁵.

- **Corelarea duratei de soluționare a litigiilor cu dinamica obligațiilor contractuale** - În mod special în contractele publice de lucrări, protecția antreprenorului împotriva unui eventual abuz de autoritate al beneficiarului rezultat din poziția sa contractuală (mereu) privilegiată sau din urmărirea unui interes oportunist nu poate fi asigurată decât prin recursul la instanța judecătorească sau arbitrală competentă, respectiv prin obținerea rapidă a unor remedii eficiente împotriva acțiunilor beneficiarului.

În practică, obținerea unor astfel de remedii se poate dovedi în unele cazuri extrem de anevoioasă, procedura fiind deseori una prea îndelungată pentru a mai răspunde necesităților urgente ale părților contractante. În acest sens trebuie remarcată, cu titlul de exemplu, situația măsurilor asigurătorii sau conservatorii care, potrivit L. 101/2016, inclusiv în materia garanțiilor de bună execuție, nu pot fi obținute decât pe calea suspendarea executării contractului administrativ de achiziție publică până la soluționarea acțiunii în fond, la cererea oricăreia din părți¹⁶, fiind inadmisibilă utilizarea procedurii ordonanței președințiale în această materie.

În egală măsură, în principiu, conform dispozițiilor Regulilor CCIR¹⁷, înainte de începerea arbitrajului, până la înaintarea în mod formal a unei cereri de arbitrare și

¹⁵ Cf. Directivei 2014/24/UE - art. 71 alin. (7)

¹⁶ L. 101/2016 - art. 53 alin. (2)

¹⁷ Regulile de procedură arbitrală ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României în vigoare începând cu 1 ianuarie 2018

constituirea tribunalului arbitral, la cererea uneia dintre părți, un arbitru de urgență desemnat în acest scop de Președintele curții de arbitraj va putea încuviința măsuri provizorii sau asigurătorii, printr-o încheiere obligatorie pentru părți, emisă în principiu în termen de cel mult *zece (10) zile* de la data la care arbitrul de urgență a luat cunoștință despre desemnarea sa¹⁸. Pe de altă parte însă, trebuie remarcată și soluția Curții de Apel București¹⁹, care a admis cererea de anulare a unei încheieri emise de arbitrul de urgență desemnat sub auspiciile Regulilor CCIR, apreciind că regulile procedurale ale instituției menționate referitoare la arbitrul de urgență contravin dispozițiilor legale imperative ale Codului de procedură civilă și ordinii publice.

Prin prisma acestor precizări, *de lege ferenda*, considerăm necesară revizuirea întregului sistem procedural de soluționare a litigiilor rezultate din contractele administrative de lucrări, în vederea reducerii substanțiale a timpului de soluționare a respectivelor litigii, prin corelarea acestuia cu cerințele contractuale și cu așteptările legitime ale părților, dar și prin identificarea și alocarea corespunzătoare a resurselor umane și financiare necesare acestui deziderat.

VI. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Contracte de antrepriză de lucrări de construcții standardizate

1. Condițiile contractuale pentru echipamente și construcții, inclusiv proiectare, FIDIC, pentru echipamente electrice și mecanice, și pentru lucrări de construcții și ingineresti proiectate de către antreprenor, Prima Ediție, (*Cartea Galbenă*, 1999)
2. Condițiile contractuale pentru construire FIDIC, pentru lucrări de construcții și ingineresti proiectate de către beneficiar, Prima Ediție, (*Cartea Roșie*, 1999)
3. Condițiile contractuale pentru proiecte EPC/La cheie FIDIC, Prima Ediție, (*Cartea Argintie*, 1999)
4. Condițiile contractuale pentru construire FIDIC pentru lucrări de construcții și ingineresti proiectate de către beneficiar, Ediția Armonizată pentru Bănci de Dezvoltare Multilaterală (*Cartea Roz*, 2010)
5. Condițiile contractuale pentru echipamente și construcții, inclusiv proiectare, FIDIC, pentru echipamente electrice și mecanice, și pentru lucrări de construcții și ingineresti proiectate de către antreprenor, Ediția a Doua, (*Cartea Galbenă*, 2017)

¹⁸ Regulile CCIR - art. 40, Anexa II - *Arbitrul de urgență* - art. 8 și 9

¹⁹ Decizia civilă nr. 76/25.07.2019, emisă în dosarul nr. 2739/2/2019 - *Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere (C.N.A.I.R.) S.A. v. Asocieria Copisa Constructora Pirenaica S.A. – Copisa Construcții S.R.L.*, prezentată în C.R. Rugină, *Interim reliefs in the age of smart contracts technology, în Challenges of the Knowledge Society - CKS 2021*, p. 265, consultat în data de 01.03.2024 la adresa: <http://cks.univnt.ro/articles/15.html>

6. Condițiile contractuale pentru construire FIDIC pentru lucrări de construcții și ingineresti proiectate de către beneficiar, Ediția a Doua, (Cartea Roșie, 2017)
7. Condițiile contractuale pentru proiecte EPC/La cheie FIDIC, Ediția a Doua, (Cartea Argintie, 2017)
8. Condițiile contractuale FIDIC pentru lucrări subterane proiectate de către antreprenor în conformitate cu proiectul de referință al beneficiarului și cu raportul geotehnic de bază, Prima Ediție (Cartea Smarald, 2019)
9. NF P.03-001 - Cahier des Clauses Administratives Générales applicable aux travaux de bâtiment faisant l'objet de marchés privés emise de Association Française de Normalisation (ultima actualizare 20 octombrie 2017)
10. NF P.03-002 - Cahier des Clauses Administratives Générales applicable aux travaux de génie civil faisant l'objet de marchés privés emise de Association Française de Normalisation (ultima actualizare octombrie 2014)
11. Cahier des Clauses Administratives Générales (ultima actualizare 30 martie 2021)
12. VOB/B - Allgemeine Vertragsbestimmungen für die Ausführung von Bauleistungen

Tratate, cursuri și monografii

1. D. Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român, Tomul IX*, (București, Atelierele Grafice Socec & Co, Societate Anonimă, 1910)
2. A. Almășan, *Drept civil. Dinamica obligațiilor*, (București, Ed. Hamangiu, 2018)
3. A. Almășan, I. Vârsta, C.A. Zamșa, *In honorem Flavius Antoniu Baias: aparența în drept, Tomurile I și II* (București, Ed. Hamangiu, 2021)
4. A.I. Andrei, *Efectele deschiderii procedurii de insolvență asupra contractelor în derulare ale debitorului* (București, Ed. Solomon, 2021)
5. A.M. Axente, *Instituții de drept privat roman, vol. II: Teoria generală a obligațiilor*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
6. F. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), *Noul Cod Civil. Comentariu pe articole art. 1-2664*, (București, C.H. Beck, 2012)
7. J. Bailey, *Construction Law*, (Routledge Taylor & Francis Group, 2011)
8. E. Baker, B. Mellors, S. Chalmers, A. Lavers, *FIDIC Contracts - Law and Practice*, (Informa Law by Routledge, 2013)
9. L. Barac, *Repere de interpretare în drept: ghid de interpretare în materie civilă*, (București, Ed. Universul Juridic, 2023)
10. V.V. Bărbat, *Adaptarea contractului în dreptul romanesc și în dreptul comparat*, (București, Ed. Universul Juridic, 2022)
11. G. Beleiu, *Drept civil român introducere în dreptul civil, subiectele dreptului civil*, (București, Ed. Universul Juridic, 2007)
12. M.L. Belu Magdo, *Teoria contractului*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
13. G.V. Bîrsan, E. Marin, *Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 annotată: jurisprudență, decizii ale Curții Constituționale, hotărâri C.E.D.O., hotărâri C.J.U.E., doctrină, legislație conexă, ediția a III-a*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)

14. H.C. Black, *Black's Law Dictionary, Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern, 4th Edition* (West Publishing Co., 1968)
15. M.D. Bob, *Manual elementar de drept privat roman*, ediția a II-a, (București, Ed. Universul Juridic, 2019)
16. M.D. Bob-Bocșan, S. Cercel, *Despre (R)evoluții în drept: studii dedicate centenarului Vladimir Hanga*, (București, Ed. Academiei Române, Ed. Universul Juridic, 2021)
17. G. Bogasiu, *Legea contenciosului administrativ comentată și adnotată*, (București, Ed. Universul Juridic, 2022)
18. L.R. Boilă, *Drept civil: contracte speciale*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
19. L.R. Boilă, L.B. Luntraru, *Tratat de drept civil: teoria generală a obligațiilor*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
20. G. Boroî, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ediția a III-a, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
21. G. Boroî, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil. I: Partea generală, persoanele, familia, drepturile reale principale*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
22. G. Boroî, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil, vol. II: Obligațiile, contractele, moștenirea*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
23. G. Boroî, M. Stancu, *Drept procesual civil*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
24. T.C. Briciu, ș.a., *In memoriam Viorel Mihai Ciobanu: dreptul procesual și dreptul substanțial la începutul mileniului al III-lea*, (București, Ed. Universul Juridic, 2023)
25. A.R. Bularca, *Drept civil: teoria generală a obligațiilor*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
26. N. Bunni, *Risk and Insurance in Construction*, (Spon Press, 2003)
27. A. Carp, *Asigurări și tehnici de reasigurare*, (București, Ed. Pro Universitaria, 2023)
28. Y. Cassis, G. De Luca, M. Florio, *Infrastructure Finance in Europe. Insights into the History of Water, Transport and Telecommunications*, (Oxford University Press, 2016)
29. E.L. Catană, *Drept administrativ*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
30. D.A. Cărmidariu, *Contractul standard în afaceri* (teză de doctorat, 2019)
31. D.A. Cărmidariu, *Contractul standard în afaceri: o perspectivă de law and economics*, (București, Ed. Universul Juridic, 2021)
32. I. Ceterchi, V. Hanga, ș.a., *Istoria dreptului românesc în trei volume*, vol. I (București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980)
33. C. Chern, *Chern on Dispute Boards* (Blackwell Publishing, 2008)
34. C. Chern, *The Law of Construction Disputes* (Informa law from Routledge, 2016)
35. L. Chiric, *Asigurările de bunuri și persoane: practică judiciară comentată*, (București, Ed. Universul Juridic, 2021)
36. V.M. Ciobanu, G. Boroî, *Drept procesual civil-Curs selectiv. Teste grilă*, (București, All Beck, 2005)
37. V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Drept procesual civil: curs de bază pentru licență, seminare și examene*, (București, Ed. Național, 2018)

38. C. Clipa, *Fundamentele ideologice ale dreptului administrativ, Volumul al II-lea. Tomul 1. Dialogurile* (București, Ed. Hamangiu, 2022)
39. A. Coldea (Toader), *Riscul în dreptul privat* (teză de doctorat, 2019)
40. L.J. Constantinesco, *Tratat de drept comparat, vol. III - Știința dreptului comparat*, (București, ALL Beck, 2001)
41. S. Cristea, *Teoria generală a dreptului*, (București, Ed. C.H. Beck, 2022)
42. F. Deak, *Tratat de drept civil - Contracte speciale*, (București, Actami, 1999)
43. F. Deak, *Tratat de drept civil: contracte speciale. Vol. 2 : Locațiunea, închirierea locuinței, arendarea, antrepriza, mandatul*, (București, Ed. Universul Juridic, 2006)
44. I. Deleanu, S. Deleanu, *Arbitrajul intern și internațional*, (București, Ed. Rosetti, 2005)
45. Ș. Diaconescu, *Introducere în dreptul civil*, vol. II, (București, Ed. Hamangiu, 2023)
46. R.C. Dima, *Acțiunea în contencios administrativ: comentarii, doctrină și jurisprudență*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
47. T. Dinu, *Bucureștiul fanariot*, (București, Ed. Humanitas, 2017)
48. L. Dogaru, A.D. Dogaru, *Drept civil: partea generală*, (București, Ed. Universul Juridic, 2021)
49. M. Floare, *Buna și reaua-credință în negocierea și executarea contractelor de drept comun în noul Cod civil și în dreptul comparat*, (București, Ed. Universul Juridic, 2015)
50. D.C. Florescu, *Contractele civile*, (București, Ed. Universul Juridic, 2011)
51. G.E.M. Gasper, S.H. Gullbekk, *Money and the Church in Medieval Europe, 1000 - 1200, Practice, Morality and Thought*, (Routledge, 2020)
52. O. Gherghina, *Dreptul construcțiilor*, (București, Ed. C.H. Beck, 2022)
53. O.R. Gherghina, *Contractul de antrepriză de lucrări de construcții FIDIC*, (București, C.H. Beck, 2020)
54. M. Guțan, *Sisteme de drept comparate: introducere în teoria generală a dreptului comparat*, (București, Hamangiu, 2014)
55. M. Guțan, *Istoria dreptului românesc*, (București, Hamangiu, 2017)
56. V. Hanga, *Drept privat roman. Tratat*, (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977)
57. C. Hamangiu, *Codul general al României (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare) 1856-1907*, (București, Editura librăriei Leon Alcalay, 1907)
58. C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol. II, (București, All, 1998)
59. T. Herzog, *A short history of European law, the last two and a half millenia*, (Harvard University Press, 2018)
60. A.A. Hudson, *The Law of Building, Engineering and Ship Building Contracts* (Waterlow and Sons Limited, London Wall, 1895)
61. G.A. Ilie, *Riscurile în contracte de la vechiul la noul Cod civil* (București, Ed. Universul Juridic, 2012)
62. M.L. Istrătoaie, *Contracte civile speciale*, (București, Ed. C.H. Beck, 2017)

63. C.F. Jugastru, *Drept civil: obligațiile*, (București, Ed. Hamangiu, 2023)
64. C.F. Jugastru, M. Enache, *Instituțiile dreptului civil în jurisprudența Curții Constituționale. Vol. I* (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
65. L. Klee, *International Construction Contract Law*, (Wiley Blackwell, 2015)
66. *Legiuirea Caragea, Ediție critică*, (București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955)
67. I. Leș, *Drept procesual civil: curs universitar*, (București, Ed. Universul Juridic, 2021)
68. I. Leș, C.F. Jugastru, T. Bodoașcă, *Tratat de drept procesual civil, Vol. 2: Căile de atac, Dispoziții privind asigurarea unei practici juridice unitare, Procedurile speciale, Executarea silită, Procesul civil internațional*, (București, Ed. Universul Juridic, 2023)
69. C.L. Lin, *Arbitration in Administrative Contracts, Comparative Law Perspective*, (Institut d'Études Politiques de Paris, École Doctorale de Sciences Po, 2014)
70. D. Macovei, I.E. Cadariu, *Drept civil, Contracte*, (Iași, Ed. Junimea, 2004)
71. I. Macovei, C. Macovei, *Dreptul special al contractelor*, vol. II, (București, Ed. Universul Juridic, 2023)
72. P. Malaurie, L. Aynes, P. Stoffel-Munck, *Drept civil - Obligațiile*, (București, Wolters Kluwer Romania, 2007)
73. P. Malaurie, L. Aynes, P. Stoffel-Munck, *Drept civil - Contractele speciale*, (București, Wolters Kluwer Romania, 2007)
74. C.E. Mangu, *Riscul în principalele contracte civile potrivit noului Cod civil* (București, Ed. Universul Juridic, 2013)
75. F.I. Mangu, *Probleme controversate în dreptul obligațiilor buna credință în dreptul privat, executarea obligațiilor civile, răspunderea civilă* (București, Ed. Universul Juridic, 2020)
76. G. Manu, *Drept administrativ: curs universitar*, (București, Ed. Universul Juridic, 2021)
77. D. Mosey, *The FAC-I Framework Alliance Contract: A Handbook*, (London Publishing Partnership, 2023)
78. F. Moțiu, *Contractele speciale. Curs universitar*, (București, Ed. Universul juridic, 2023)
79. V. Nemeș, *Dreptul asigurărilor*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
80. V. Nemeș, G. Fierbințeanu, *Dreptul contractelor civile și comerciale. Teorie, jurisprudență, modele*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
81. M. Nicolae, *Prescripția extinctivă*, (București, Ed. Rosetti International, 2004)
82. M. Nicolae, *Prescripția extinctivă în contractele FIDIC*, (București, Ed. Solomon, 2023)
83. M. Nicolae, A. Almășan, L. Pop, M. Avram, *Actul juridic în Noul Cod civil: probleme teoretice cu implicații practice*, (București, Ed. Solomon, 2020)
84. M. Nicolae, F.A. Baias, L. Bercea, *Formarea progresivă a contractului: actele și contractele preliminare: aspecte teoretice cu implicații și aplicații practice*, (București, Ed. Solomon, 2023)

85. B. Oglindă, *Drept civil: teoria generală a obligațiilor*, (București, Ed. Universul Juridic, 2021)
86. S.C. Olteanu, *Achiziții publice: comentarii legislație europeană și națională, jurisprudență, explicații*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
87. R. Papadima, *International business transactions*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
88. O. Podaru, *Drept administrativ. Vol. I Actul administrativ. Repere noi pentru o teorie altfel. Tomul I. Noțiuni*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
89. L. Pop, I.F. Popa, S.I. Vidu, *Drept civil: obligațiile*, (București, Ed. Universul Juridic, 2020)
90. M.F. Popa, *Reformă și tradiție în dreptul englez*, (București, Ed. Universul Juridic, 2022)
91. B.C. Popeti, *Riscul și implicațiile lui în dreptul penal*, (București, Ed. Hamangiu, 2022)
92. T. Prescure, R. Crișan *Arbitrajul comercial: modalitate alternativă de soluționare a litigiilor patrimoniale*, (București, Ed. Universul Juridic, 2010)
93. O. Puie, *Tratat de contracte civile potrivit Codului civil, Codului de procedură civilă, Codului fiscal, Codului de procedură fiscală, Codului penal și Codului de procedură penală, vol. II* (București, Ed. Universul Juridic, 2017)
94. O. Puie, *Tratat de contracte administrative și contencios al contractelor administrative în contextul Codului administrativ și al actelor normative interne și unionale*, (București, Ed. Universul Juridic, 2020)
95. R. Rizoiu, *Curs de garanții civile*, (București, Hamangiu, 2020)
96. R. Rizoiu, *Curs de teoria actului juridic civil*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
97. V. Roș, *Arbitrajul comercial internațional*, (București, Ed. R.A. Monitorul Oficial, 2000)
98. C.S. Săraru, *Drept administrativ. Probleme fundamentale ale dreptului public*, (București, Ed. C.H. Beck, 2016)
99. C.S. Săraru, *Tratat de contencios administrativ*, (București, Ed. Universul Juridic, 2022)
100. I. Sferdian, *Dreptul asigurărilor*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
101. L. Stănciulescu, *Dreptul contractelor civile*, (București, Ed. Hamangiu, 2017)
102. Ș.A. Stănescu, *Proceduri de arbitraj: arbitraj intern, arbitraj internațional*, (București, Ed. Hamangiu, 2021)
103. C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, (București, Ed. Hamangiu, 2008)
104. V. Terzea, *Răspunderea civilă contractuală*, (București, Ed. Solomon, 2021)
105. C.S. Tomulescu, *Drept privat roman*, (București, Universitatea din București, Facultatea de Drept, 1973)
106. A. Trăilescu, *Drept administrativ: partea specială*, ediția a II-a, (București, Ed. C.H. Beck, 2020), p. 49
107. E. Veress, *Drept civil: teoria generală a obligațiilor*, (București, Ed. C.H. Beck, 2023)

108. I. Vida, I.C. Vida, *Teoria generală a dreptului: curs universitar*, (București, Ed. Universul Juridic, 2023)
109. C.E. Zamșa, *Drept civil: teoria generală a obligațiilor, curs universitar* (București, Ed. C.H. Beck, 2023)
110. R. Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, (Oxford University Press, 1996)

Jurisprudență română

1. Decizia Curții Constituționale nr. 185/2007 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 8 alin. (3) din Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004 și ale art. 35 lit. c) din Legea nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor (M.Of. nr. 270 din 23 aprilie 2007)
2. Decizia nr. 27/02.03.2020, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în dosarul nr. 1980/1/2019
3. Decizia nr. 42/2021, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în dosarul nr. 635/1/2021
4. Decizia nr. 344/18.02.2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția a II-a Civilă
5. Decizia nr. 560/16.03.2016, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția a II-a Civilă
6. Decizia nr. 3741/25.11.2014, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția a II-a Civilă
7. Decizia nr. 2168/04.11.2020, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția a II-a Civilă
8. Sentința civilă nr. 3294/26.09.2017, emisă de Curtea de Apel București
9. Sentința civilă nr. 1747/12.04.2018, emisă de Curtea de Apel București
10. Sentința civilă nr. 3758/24.09.2018, emisă de Curtea de Apel București
11. Sentința civilă nr. 4119/16.10.2018, emisă de Curtea de Apel București
12. Sentința civilă nr. 11/19.02.2019, emisă de Curtea de Apel București
13. Decizia civilă nr. 4119/2018, emisă de Curtea de Apel București în dosarul nr. 3261/2/2017**
14. Decizia civilă nr. 76/25.07.2019, emisă de Curtea de Apel București în dosarul nr. 2739/2/2019
15. Decizia civilă nr. 924/20.06.2019, pronunțată de Curtea de Apel Cluj
16. Sentința civilă nr. 3000/24.05.2023, pronunțată de Tribunalul București, Secția a II-a Contencios Administrativ și Fiscal
17. Sentința civilă nr. 4894/17.07.2018, pronunțată de Tribunalul București, Secția a VI-a Civilă
18. Sentința civilă nr. 1374/20.05.2021, pronunțată de Tribunalul București, Secția a VI-a Civilă

19. Sentința civilă nr. 2184/04.10.2022, pronunțată de Tribunalul București, Secția a VI-a Civilă, nepublicată
20. Sentința civilă nr. 3390/28.11.2018, pronunțată de Tribunalul Cluj
21. Încheierea din data de 20.02.2022, emisă de Tribunalul Dolj, Secția de Contencios Administrativ și Fiscal în dosarul nr. 3706/63/2022
22. Hotărârea arbitrală privind competența din data de 20.02.2017, emisă de Curtea Internațională de Arbitraj de pe lângă Camera Internațională de Comerț - ICC, nepublicată
23. Încheierea din data de 03.01.2023, emisă de Curtea de Arbitraj Comercial Internațional - CCIR, nepublicată

Jurisprudență străină

1. Channel Group v Balfour Beatty Ltd. (1993)
2. Alfred McAlpine Homes North Ltd v Property and Land Contractors Ltd (1995)
3. Watford Electronics Ltd v Sanderson CFL Ltd (2001)
4. Carillion Construction Ltd v Farebrother & Partners (2002)
5. Pacific Brands Sport & Leisure Pty Ltd v Underworks Pty Ltd (2006)
6. Transfield Shipping Inc v Mercator Shipping Inc (2008)

Alte surse consultate

1. Minuta întâlnirii președinților secțiilor civile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și curților de apel (Timișoara, 5-6 martie 2020)
2. Minuta întâlnirii președinților secțiilor specializate ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și curților de apel dedicate unificării practicii judiciare în domeniul contencios administrativ și fiscal (25-26 noiembrie, online)